

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه کارشناسی ارشد

گروه: مدرسی معارف اسلامی

گرایش تاریخ و تمدن اسلامی

عنوان

مقایسه تطبیقی مروج الذهب با اثبات الوصیه دربارہ

تشیع امامی

استاد راهنما

جناب آقای دکتر سید احمد رضا خضری

استاد مشاور

حجه الاسلام والمسلمین دکتر محمد رضا جباری

نگارش

حسین قاریان

۱۳۹۲

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و از پایان نامه یا رساله برای دانشگاه معارف اسلامی محفوظ است. نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

تقدیم

تقدیم به ائمه اطهار(علیهم السلام) و شهدای شیعه، از صدر اسلام تا کنون و تقدیم به روح بلند امام بزرگوار و شهدای انقلاب و تقدیم به رهبر عزیزمان حضرت امام خامنه ای، که هم اکنون پرچمدار این نهضت بزرگ است.

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس بی منتهی، سزاوار خدائست که انسان را خلق کرد و او را بر سایر خلائق برتری داد و با محمد و آل محمد (صل الله علیه وآله) نعمت خود را بر خلق تمام نمود و ائمه (علیهم السلام) را روشنی بخش راه مخلوقات قرار داد و چون لازمه سپاس خالق، تشکر از مخلوق است، بر خود لازم می دانم، از استاد راهنما، جناب آقای دکتر خضری و استاد مشاور جناب آقای دکتر جباری، که در مسیر علم آموزی و دانش مرا یاری کردند، خاضعانه و صمیمانه سپاسگزاری نمایم، چرا که در مسیر پژوهش، صبورانه و عالمانه پشتیبانم بودند که سپاسی ویژه سزاوار آنان است. همچنین شایسته است از ریاست محترم دانشگاه معارف اسلامی و اعضای اداری به ویژه جناب آقای دکتر نصیری، مدیر گروه تاریخ تمدن، تشکر نمایم که زمینه های علمی و بستر علم آموزی را برایم فراهم آوردند.

چکیده

علی بن الحسین مسعودی، از نویسندگان پر کار قرن ۳ و ۴ هجری است، وی دارای تألیفات زیادی بوده و از مهم ترین تألیف او مروج الذهب و معادن الجواهر و بسیاری از بزرگان متقدم و متأخر اثبات الوصیه را نیز متعلق به او دانسته اند.

با بررسی های انجام گرفته در آراء و افکار و نوشته های علی بن الحسین مسعودی در مروج الذهب، انتساب وی به تشیع امامی ثابت شده است، چرا که اعتقادات و افکار شیعی وی، در پوشش خاصی در بین نوشته هایش در مروج الذهب، گنجانده شده و تشیع وی را آشکار می سازد.

مسعودی در مروج الذهب، از تمام امامان شیعه، هر چند به صورت مختصر و گذرا، یاد نموده و بسیاری از اصحاب امامان، خصوصاً اصحاب امیرالمؤمنین علی (ع) و امام حسین (ع) را ذکر کرده است و حضور اصحاب در صحنه های سیاسی و اجتماعی را به تصویر کشیده و سخنان و استدلال های آنان، در دفاع از ولایت و امامت را یاد آور شده است. وی همچنین در اثبات الوصیه تمام امامان شیعه را ذکر کرده و به تفصیل از ایشان یاد نموده است و حوادث قبل و بعد از رحلت پیامبر (ص) و فضایل امیرالمؤمنین (ع) و امامان دیگر و نیز روایاتی درباره امامت و فضایل ائمه (علیهم السلام)، تقیه و عصر حضور و غیبت حجت بن الحسن (ع) را آورده است.

بسیاری از متقدمین شیعه و برخی از متأخرین، اثبات الوصیه را به مسعودی صاحب مروج الذهب منتسب می دانند و اگر چه در ظاهر، برخی معتقدند، نویسنده هر دو کتاب مروج الذهب و اثبات الوصیه، یک نفر می باشد، ولی در این دو کتاب اختلافاتی به چشم می خورد که این انتساب را از ذهن دور سازد، چرا که این دو کتاب، از جهت شکل، طریقه تألیف و نیز روایانی که از آن ها نقل روایت می شود، متفاوت هستند.

ولی دو احتمال را نباید از نظر دور داشت :

۱- این که مسعودی مروج الذهب را در فضای تقیه نگاشته و اثبات الوصیه را در فضایی آزادانه و بدون ترس و تقیه نگاشته باشد .

۲- این که نگارش این دو کتاب تعدد زمانی داشته باشد، یعنی مروج را در زمانی و اثبات الوصیه را در زمانی دیگر که به حقائق و منابع بیشتر دست یافته است نگاشته باشد.

در پی این نظریه ، شاید برخی بر این عقیده باشند که صاحب مروج الذهب و نگارنده اثبات الوصیه یک نفر بوده و مستبصر شدن وی را مطرح نمایند که استبصار در زمان نگارش اثبات الوصیه، بعید به نظر می رسد؛ چرا که استبصار زمانی رخ می دهد که فردی دارای پختگی و فهم عمیق تر در مطلب شده ولی ما برآنیم که این دو اثر منتسب به نویسنده واحد نیست که معتقد به استبصار شویم، از اینرو، این نظریه، درباره این دو کتاب دور از ذهن است . زیرا ایندو اختلافاتی باهم دارند که این را بعید می نماید :

۱- ایندو از حیث سبک و سیاق نگارش با یکدیگر متفاوت هستند و همین باعث شده که انتساب آنها به یک نفر از ذهن دور سازد ، پس زمانی که ایندو کتاب ، به فرد واحدی منسوب نگردد ، خود بخود نظریه استبصار رد می شود .

۲- نوع نگاه مروج الذهب و اثبات الوصیه به تشیع متفاوت است ، چرا که مروج الذهب با دیدی اعتدالی تشیع را معرفی نموده هرچند که برخی از عقائد مهم شیعی و بلکه عقیده فریقین مثل واقعه غدیر را مطرح نمی کند ولی اثبات الوصیه به تشیع امامی و ائمه شیعه، نگاهی فوق العاده و بعضاً توأم با غلو دارد که این نیز ناقض استبصار است زیرا شخصی که مستبصر می شود عقائد و نظراتش مانند دیگر معتقدین می شود، نه اینکه از حالت اعتدال نیز خارج گردد .

با این حال ، این پژوهش بر آنست تا تشیع امامی را بر اساس دو اثر یاد شده « مروج الذهب و معادن
الجواهر و اثبات الوصیه » مورد بررسی، مقایسه و تطبیق قرار داده و بر پایه روش توصیفی و تحلیلی و با
استفاده از منابع تاریخی ، صحت و عدم صحت انتساب اثبات الوصیه به مسعودی را بررسی نماید .
واژگان کیلدی: مروج الذهب، إثبات الوصیه، امامان شیعه، امامیه، تشیع، مسعودی

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۳	۱. فصل اول : کلیات و مفاهیم
۴	۱-۱- کلیات
۷	۲-۱- مفهوم شناسی
۹	۲. فصل دوم: زندگی مسعودی
۱۰	۱-۲- زندگینامه مسعودی
۱۵	۲-۲- گرایش اعتقادی مسعودی
۲۲	۳. فصل سوم: مروج الذهب
۲۳	۱-۳- کتابشناسی
۲۴	۲-۳- ویژگی های امام در عقیده شیعه
۲۵	۱-۲-۳- امامت از طریق نص
۲۶	۲-۲-۳- عصمت امام
۲۷	۳-۲-۳- اعلیت امام
۲۷	۴-۲-۳- شجاعت امام
۲۸	۵-۲-۳- بخشندگی امام
۲۸	۶-۲-۳- فضائل امام
۲۹	۷-۲-۳- ایمان و اسلام از منظر ائمه(ع)
۳۰	۳-۳- امامان شیعه
۳۰	۱-۳-۳- علی بن ابیطالب(ع)
۳۰	۱-۱-۳-۳- فضائل علی ابن ابی طالب(ع)
۳۱	۲-۱-۳-۳- اسلام علی بن ابیطالب(ع)

- ۳۲..... ۳-۱-۳-۳- علی و شیعیانش
- ۳۲..... ۴-۱-۳-۳- ناسزا به علی، ناسزا به خداست
- ۳۳..... ۵-۱-۳-۳- دشمنی با علی و نا پاکی حمل
- ۳۴..... ۶-۱-۳-۳- اعتراض علی(ع) به ابوبکر
- ۳۴..... ۷-۱-۳-۳- سخن علی بن ایطالب(ع) با زبیر
- ۳۵..... ۸-۱-۳-۳- سخن علی بن ایطالب(ع) با طلحه
- ۳۵..... ۹-۱-۳-۳- گفتگوی معاویه و سعد
- ۳۶..... ۲-۳-۳- حسن بن علی(ع)
- ۳۶..... ۱-۲-۳-۳- بیعت مردم با حسن بن علی(ع)
- ۳۶..... ۲-۲-۳-۳- خطبه های امام حسن(ع)
- ۳۷..... ۳-۲-۳-۳- شهادت حسن بن علی(ع)
- ۳۸..... ۴-۲-۳-۳- اشعار شیعیان در مصیبت حسن(ع)
- ۳۸..... ۳-۳-۳- حسین بن علی(ع)
- ۳۸..... ۱-۳-۳-۳- از کوفه تا کربلا
- ۴۰..... ۲-۳-۳-۳- شهادت حسین بن علی(ع)
- ۴۰..... ۳-۳-۳-۳- دواندن اسب بر پیکر ایشان
- ۴۰..... ۴-۳-۳-۳- تخریب قبر حسین بن علی(ع) در خلافت متوکل
- ۴۱..... ۴-۳-۳- علی بن حسین(ع)
- ۴۱..... ۱-۴-۳-۳- واقعه حرّه
- ۴۲..... ۲-۴-۳-۳- شهادت علی بن حسین(ع)
- ۴۲..... ۵-۳-۳- محمد بن علی الباقر(ع)
- ۴۳..... ۶-۳-۳- جعفر بن محمد الصادق(ع)

- ۴۳..... ۳-۳-۱- نامہ ابو سملہ خلال
- ۴۴..... ۳-۳-۲- قبور ائمہ بقیع
- ۴۴..... ۳-۳-۷- موسی بن جعفر الکاظم(ع)
- ۴۴..... ۳-۳-۱- آزادی از زندان
- ۴۵..... ۳-۳-۲- وفات موسی بن جعفر(ع)
- ۴۵..... ۳-۳-۸- علی بن موسی الرضا(ع)
- ۴۶..... ۳-۳-۱- آمدن علی بن موسی الرضا (ع) به مرو
- ۴۶..... ۳-۳-۲- وفات علی بن موسی الرضا(ع)
- ۴۷..... ۳-۳-۹- محمد بن علی الجواد (ع)
- ۴۷..... ۳-۳-۱- ازدواج، وفات و محل دفن محمد بن علی (ع)
- ۴۷..... ۳-۳-۱۰- علی بن محمد الهادی (ع)
- ۴۷..... ۳-۳-۱۰- سعایت از علی بن محمد (ع)
- ۴۹..... ۳-۳-۲- سؤال متوکل و جواب علی بن محمد (ع)
- ۴۹..... ۳-۳-۱۰- ماجرای زینب(س)
- ۴۹..... ۳-۳-۱۰- شهادت علی بن محمد (ع)
- ۵۰..... ۳-۳-۱۱- حسن بن علی العسکری (ع)
- ۵۰..... ۳-۳-۱۲- حجت بن الحسن المهدی (ع)
- ۵۱..... ۳-۳-۴- اصحاب امامان شیعه
- ۵۱..... ۳-۳-۱- حجر بن عدی
- ۵۲..... ۳-۳-۲- ابوذر غفاری
- ۵۲..... ۳-۳-۳- عمار و مقداد
- ۵۴..... ۳-۳-۴- عبد الله بن عباس

- ۳-۴-۵- هاشم بن عتبه بن ابی وقاص زهری مرقال ۵۵
- ۳-۴-۶- صعصعه بن صوحان عبدی ۵۷
- ۳-۴-۷- محمد بن ابی بکر ۵۹
- ۳-۴-۸- جمیل بن کعب ثعلبی ۶۱
- ۳-۴-۹- حذیفه بن یمان ۶۲
- ۳-۴-۱۰- ضراره بن ضمیره ۶۲
- ۳-۴-۱۱- عدی بن حاتم طائی ۶۳
- ۳-۴-۱۲- قیس بن سعد ۶۴
- ۳-۴-۱۳- خواندن شعر از زبان شیعه علی(ع) ۶۴
- ۳-۴-۱۴- ایمن بن خزیم بن فاتک اسدی ۶۴
- ۳-۴-۱۵- عبدالرحمن بن سائب ۶۵
- ۳-۴-۱۶- ابوالاسود دثلی ۶۵
- ۳-۴-۱۷- شعر احوص در مصیبت حسین بن علی ۶۶
- ۳-۴-۱۸- کمیت اسدی ۶۷
- ۳-۴-۱۹- مسلم بن عقیل ۶۹
- ۳-۴-۲۰- هانی بن عروه ۷۱
- ۳-۴-۲۱- شهدای کربلا ۷۲
- ۳-۴-۲۲- قیام توأیین ۷۳
- ۳-۴-۲۳- زید بن علی بن حسین بن علی بن ابیطالب ۷۴
- ۳-۴-۲۴- حسین بن علی بن حسن بن علی بن ابیطالب (شهید فسخ) ۷۶
- ۳-۴-۲۵- شیعیانی دیگر در مروج الذهب ۷۷
۴. فصل چهارم: اثبات الوصیه ۷۹

- ۴-۱- کتابشناسی ۸۰
- ۴-۲- امامان شیعه در اثبات الوصیه ۸۰
- ۴-۲-۱- نامه فاطمه(س) به نقل جابر ۸۰
- ۴-۲-۲- علی بن ابیطالب (ع) ۸۲
- ۴-۲-۳- امام حسن مجتبی (ع) ۱۰۲
- ۴-۲-۴- حسین بن علی (ع) ۱۰۷
- ۴-۲-۵- علی بن الحسین (ع) ۱۱۲
- ۴-۲-۶- محمد بن علی(ع) ۱۱۷
- ۴-۲-۷- جعفر بن محمد (ع) ۱۲۰
- ۴-۲-۸- موسی بن جعفر (ع) ۱۲۲
- ۴-۲-۹- علی بن موسی (ع) ۱۲۸
- ۴-۲-۱۰- محمد بن علی (ع) ۱۳۵
- ۴-۲-۱۱- علی بن محمد (ع) ۱۴۰
- ۴-۲-۱۲- حسن بن علی(ع) ۱۵۱
- ۴-۲-۱۳- حجت بن الحسن(ع) ۱۵۵
۵. فصل پنجم: مقایسه همخوانی ها و تفاوت ها (مقایسه تشیع امامی در مروج الذهب و اثبات الوصیه)
..... ۱۶۴
- ۵-۱- همخوانی ها ۱۶۵
- ۵-۱-۱- امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب(ع) ۱۶۵
- ۵-۱-۲- حسن بن علی(ع) ۱۷۱
- ۵-۱-۳- حسین بن علی(ع) ۱۷۲
- ۵-۱-۴- علی بن الحسین(ع) ۱۷۳

- ١٧٤.....٥-١-٥- محمد بن علي (ع)
- ١٧٤.....٥-١-٦- جعفر بن محمد (ع)
- ١٧٥.....٥-١-٧- موسى بن جعفر (ع)
- ١٧٧.....٥-١-٨- علي بن موسى (ع)
- ١٧٨.....٥-١-٩- محمد بن علي (ع)
- ١٧٨.....٥-١-١٠- علي بن محمد (ع)
- ١٧٩.....٥-١-١١- حسن بن علي (ع)
- ١٨٠.....٥-١-١٢- حجت بن الحسن (ع)
- ١٨١.....٥-٢-٢- تفاوت ها
- ١٨١.....٥-٢-١- امير المؤمنين
- ١٨٥.....٥-٢-٢- حسن بن علي (ع)
- ١٨٦.....٥-٢-٣- حسين بن علي (ع)
- ١٨٨.....٥-٢-٤- علي بن الحسين (ع)
- ١٨٨.....٥-٢-٥- محمد بن علي (ع)
- ١٨٩.....٥-٢-٦- جعفر بن محمد (ع)
- ١٨٩.....٥-٢-٧- موسى بن جعفر (ع)
- ١٩٠.....٥-٢-٨- علي بن موسى (ع)
- ١٩١.....٥-٢-٩- محمد بن علي (ع)
- ١٩١.....٥-٢-١٠- علي بن محمد (ع)
- ١٩٢.....٥-٢-١١- حسن بن علي (ع)
- ١٩٣.....٥-٢-١٢- حجت بن الحسن (ع)
- ١٩٤.....٦. خاتمه

ز

۲۱۵ ۷. نتیجه گیری

۲۱۵ ۸. منابع

۲۱۸ ۹. نمایه

مقدمه

پژوهش های تاریخی مرتبط با امامان (علیهم السلام)، همواره زوایایی از سیره اجتماعی، سیاسی و اعتقادی ایشان را برای ما روشن می سازد، در این پژوهش نیز برآنیم، تا حضور امامان شیعه و تشیع امامی و موقعیت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی آنان را در دو کتاب مروج الذهب و اثبات الوصیه، مورد بررسی قرار دهیم. مقایسه تشیع امامی در مروج الذهب و اثبات الوصیه، فوایدی چون آشنائی و شناخت بیشتر با تشیع و سیره عملی و اجتماعی امامان معصوم و چگونگی حیات ایشان در بستر تاریخ و مواجهه آنان با دستگاه حکومتی اموی و عباسی را به همراه دارد.

در این نوشتار، گردآوری اطلاعات و داده های تاریخی بر اساس روش کتابخانه ای بوده و سعی بر این است حتی المقدور بر منابع دست اول تکیه شود، اما به دلیل مقایسه ای بودن آن و نیاز به تحلیل مناسب، از دیدگاه های موجود در منابع جدید نیز کمک گرفته شده است و سه مقاله، نزدیک با این پژوهش را یافتیم که مرتبط با این موضوع می باشد، هرچند که هرکدام از این سه، قسمتی از موضوع را مورد بحث و واکاوی قرار داده اند و عمیقاً به مقایسه این دو کتاب نپرداخته اند که آن سه مقاله عبارتند از:

۱- مقاله ای با عنوان مکتب تاریخی مسعودی از حامد منتظری مقدم، که در کیهان اندیشه، شماره ۷۱، سال ۱۳۷۶ چاپ شده است. این مقاله به بررسی مکتب اعتقادی مسعودی و تاریخنگاری و تاریخنگاری وی در کتاب مروج الذهب می پردازد.

۲- مقاله دوم با عنوان اثبات الوصیه مسعودی صاحب مروج الذهب از سید محمد جواد شبیری زنجانی، که در نشریه انتظار چاپ اول، شماره اول، سال ۱۳۸۰ چاپ شده است. این مقاله به بررسی انتساب کتاب اثبات الوصیه به مسعودی می پردازد و در باره مسعودی می نویسد: « به هر حال جای شکی نیست که مؤلف اثبات الوصیه، غیر از مسعودی صاحب مروج الذهب است » وی درباره مذهب مسعودی مطالب گوناگونی را مطرح کرده و در انتها می گوید: « مسعودی، صاحب مروج الذهب، بی شک سنی بوده است، البته، سنی متشیع با اعتقاد به افضلیت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و باور به مقامات معنوی و باطنی اهل بیت علیهم السلام، بر خلاف صاحب اثبات الوصیه که امامی اثنی عشری خالص است ».

۳- مقاله دیگری با عنوان مسعودی و التنبیه و الاشراف از علیرضا عسگری، که در نشریه مقالات و بررسی ها، شماره ۶۲ سال ۱۳۷۶ وجود دارد که این مقاله به شرح حال مسعودی پرداخته و صحت انتساب دو کتاب مروج الذهب و التنبیه و الاشراف به مسعودی را ثابت دانسته و در مورد اثبات الوصیه می گوید: « متن سومی را که به مسعودی منسوب است، یعنی اثبات الوصیه باقی مانده که وثاقت آن مورد تردید ».

این پژوهش در یک فصل مقدماتی و سه فصل اصلی تنظیم شده است. در فصل نخست به کلیات و مفاهیم، شامل عناوینی چون ضرورت، هدف، پرسش ها، مفاهیم کلیدی و روش تحقیق پرداخته شده است.

فصل دوم به معرفی مسعودی پرداخته است که مشتمل بر زندگینامه مسعودی و مطالبی چون ولادت، استادان، آثار، شاگردان، سفرها، محل زندگی، وفات و نیز مکتب اعتقادی و اختصاص دارد.

فصل سوم به کتاب مروج الذهب اختصاص یافته و در سه بخش تدوین شده است :

۱- ویژگی های امام در عقیده شیعه از قول مسعودی

۲- سیره و منطق عملی امامان شیعه در مروج الذهب

۳- اصحاب و یاران امامان شیعه، به نقل از مروج الذهب

در فصل چهارم اثبات الوصیه مورد بررسی قرار گرفته است و در آن از امامان شیعه و تمام روایاتی که در اثبات الوصیه درباره شیعه و رهبران آنان آمده، بحث شده است.

فصل پایانی به مقایسه این دو کتاب پرداخته و هم خوانی ها و تفاوت های دو کتاب مروج الذهب و اثبات الوصیه درباره شیعه را مورد بررسی قرار داده است و در آن به این نتیجه دست یافتیم که اگر چه در ظاهر اثبات الوصیه متعلق به مسعودی صاحب مروج الذهب است ولی تفاوت هایی چند از جهت تألیف، راویان و سبک نگارش در آن دو وجود دارد که احتمال انتساب آن را به وی تضعیف می نماید .

ولی دو احتمال همچنان به قوت خود باقی است :

۱- این که مسعودی مروج الذهب را در فضای تقیه نگاشته ولی اثبات الوصیه را در فضایی آزاد و به دور از خوف و تقیه نگاشته باشد.

۲- این که نگارش این دو کتاب تعدد زمانی داشته باشد، یعنی مروج الذهب را در زمانی و اثبات الوصیه را در زمانی دیگر، که به حقایق روشن تر و منابع بیشتر دست یافته است نگاشته باشد.

۱. فصل اول

کلیات و مفاهیم

۱-۱- کلیات

بیان مسئله

این تحقیق به بررسی تشیع امامی، در دو کتاب مروج الذهب و اثبات الوصیه خواهد پرداخت؛ در این رهگذر برآنیم که از بررسی تشیع، به مباحثی نظیر نوع نگاه مروج الذهب و اثبات الوصیه به امامان شیعه و اصحاب امامان دست یافته و همچنین همخوانی و تفاوت های این دو کتاب بررسی شده و مورد مقایسه قرار گیرد و مکتب اعتقادی علی بن الحسین مسعودی، نویسنده دو کتاب یاد شده و نیز صحت انتساب اثبات الوصیه به مسعودی صاحب مروج الذهب بررسی گردد.

با توجه به این که مسعودی در قرن سوم و چهارم ه.ق می زیسته بررسی دیدگاه های او در دو کتاب مروج الذهب و اثبات الوصیه می تواند جایگاه امامان شیعه و مذهب شیعه اثنی عشری را در زمان یاد شده تا حدود زیادی روشن کند.

پیشینه تحقیق

نکته ای که پیش از پرداختن به پیشینه تحقیق باید بدان توجه نمود، این است که درباره علی بن الحسین مسعودی و کتاب مروج الذهب و اثبات الوصیه، که منتسب به وی می باشد، بزرگان حدیث، رجال، تراجم و تاریخ، همچون ابن خلدون در العبر (ج ۱)، علامه مجلسی در بحارالانوار (ج ۱، ص ۹)، محمد باقر موسوی خوانساری در روضات الجنات فی احوال العلماء و السادات (ج ۳، صص ۳۸۲-۳۸۰)، آغا بزرگ تهرانی در الذریعه الی تصانیف الشیعه (ج ۱، ص ۸۵)، سید حسن صدر در تأسیس الشیعه لعلوم الإسلام (ص ۲۵۶)، هادی حسین حمود در منهج المسعودی فی بحث العقائد و الفرق الدینیة (ص ۸۳) و... نظرات پراکنده ای را بیان نموده اند، ولی به صورت منسجم و اختصاصی و در موضوع این نوشتار به غیر از کتاب اصلی و ترجمه آن، کتاب دیگری نوشته نشده است، و اثر یا نوشته ای که دقیقاً منطبق بر این عنوان و مسأله و پرسشهای مطرح شده در این پژوهش و در برگزیده بخش ها و فصل های مختلف آن باشد، تا آنجا که نگارنده مطلع است، موجود نمی باشد و به غیر از مقالاتی با موضوع مکتب اعتقادی مسعودی و بررسی انتساب اثبات الوصیه به مسعودی کار تحقیقی دیگری انجام نگرفته است؛ شماری از مقالات و نوشته های مرتبط از این قرار است:

۱- مقاله ای با عنوان مکتب تاریخی مسعودی از حامد منتظری مقدم، که در کیهان اندیشه، شماره ۷۱، سال ۱۳۷۶ چاپ شده است. این مقاله به بررسی مکتب اعتقادی مسعودی و تاریخنگری و تاریخنگاری وی در کتاب مروج الذهب می پردازد.

۲-مقاله دوم با عنوان إثبات الوصیه مسعودی صاحب مروج الذهب از سید محمد جواد شبیری زنجانی، که در نشریه انتظار چاپ اول، شماره اول، سال ۱۳۸۰ چاپ شده است. این مقاله به بررسی انتساب کتاب إثبات الوصیه به مسعودی می پردازد و در باره مسعودی می نویسد: « به هر حال جای شکی نیست که مؤلف اثبات الوصیه، غیر از مسعودی صاحب مروج الذهب است » وی درباره مذهب مسعودی مطالب گوناگونی را مطرح کرده و در انتها می گوید: « مسعودی، صاحب مروج الذهب، بی شک سنی بوده است، البته، سنی متشیع با اعتقاد به افضلیت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و باور به مقامات معنوی و باطنی اهل بیت علیهم السلام، بر خلاف صاحب اثبات الوصیه که امامی اثنی عشری خالص است و نیز آورده است، اولین کسی که اثبات الوصیه را توثیق نمود و آن را به علی بن الحسین مسعودی نسبت داد، نجاشی در رجالش بوده است » .

۳-مقاله دیگری با عنوان مسعودی و التنبیه و الاشراف از علیرضا عسگری، که در نشریه مقالات و بررسی ها، شماره ۶۲ سال ۱۳۷۶ وجود دارد که این مقاله به شرح حال مسعودی پرداخته و صحت انتساب دو کتاب مروج الذهب و التنبیه و الاشراف به مسعودی را ثابت دانسته و در مورد اثبات الوصیه می گوید: « متن سومی را که به مسعودی منسوب است، یعنی اثبات الوصیه باقی مانده که وثاقت آن مورد تردید ». هر چند مطالعات پراکنده ای در باره مسعودی و آثار او وجود دارد، اما از آن جهت که این پژوهش بر آن است تا به مقایسه دو اثر یادشده پرداخته و صحت انتساب اثبات الوصیه را به مسعودی بررسی نماید، دارای نو آوری است.

سؤال اصلی:

مروج الذهب و اثبات الوصیه چه دیدگاهی نسبت به تشیع امامی دارند؟

سؤالات فرعی:

نوع نگاه مروج الذهب و اثبات الوصیه به تشیع امامی چگونه است؟

مروج الذهب و إثبات الوصیه چه تفاوت ها و همخوانی هائی دارند؟

فرضیه ها:

مروج الذهب و إثبات الوصیه، به اعتقادات و تاریخ تشیع، نگاهی شیعی دارند با این تفاوت که مروج الذهب تاریخ تشیع را، با نگاه شیعی و از بعد تاریخی بررسی کرده و به فضائل و ویژگی های امامان و